

внутренняя мотивация обучения. Автор статьи пытается доказать, что одним из условий формирования профессиональных компетенций будущих учителей начальных классов является самообразовательная подготовка, а также раскрывает такие понятия, как: «самообразование», «компетентность», «самообразовательная компетентность».

Ключевые слова: самообразовательная подготовка, самообразовательная компетентность, самоорганизация, конкурентоспособность, самосовершенствование, компетентностный подход, саморазвитие.

Future specialist must be able to search and processing of information, to be able to apply it in practice, be aimed at self-improvement, self, self. In this way, the main ones are ready for self-education students, the availability of skills to learn, intrinsic motivation of learning. Aim of this paper show that one of the conditions of formation of professional skills for future primary school teachers is self-education training. Also in the article the concept of «self», «competence», «self-education competency.»

Key words: self-education self-education training competence, self-organization, competitiveness, self-improvement, the competence approach, self-development.

Чередніченко С. В., викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ЗМІСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто деякі аспекти розвитку української національної культури як елементу культурологічної складової у змісті дошкільної освіти.

Ключові слова: українська національна культура, звичаї, традиції, народний фольклор, народні ігри та іграшка, народні промисли та ремесла, побут.

Постановка проблеми. В умовах розбудови та становлення національної системи освіти в Україні дошкільне виховання неможливе без вивчення мови, історії рідного краю, традицій, звичаїв, обрядів, що сприяє національно-культурному відродженню українського народу. Виховання дітей для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача культурно-історичних традицій, звичаїв, обрядів від пращів до батьків, від батьків до дітей, від дітей до онуків завжди гарантувала вічність життя нації. Сучасна система виховання

спрямована на формування розвиненої особистості, наділеної національною свідомістю та прагненням зберігати й примножувати національну культуру.

Дослідження в різних галузях науки (філософії, педагогіці, психології, культурології, соціології тощо) переконують у тому, що культура відображає духовну сторону буття кожного народу, нації. На думку українського педагога, фундатора української національної культури Софії Русової, «національне виховання виробляє у дитини не подвійну хистку мораль, а сприяє формуванню міцної цілісної особистості. Національне виховання через пошану і любов до свого народу виховує в дітях пошану і любов до інших народів і тим приведе не до вузького відокремлення, а до широкого єднання й світового порозуміння між народами і націями» [8, 24].

У низці досліджень вчених (Л. Артемової, А. Богущ, Ю. Руденко, С. Садовенко, М. Стельмахович та ін.) зазначено, що формування особистості дитини неможливе поза національною культурою. До культурних надбань належать український народний фольклор, національні свята та обряди, народні ігри та іграшка, промисли та ремесла тощо.

Метою статті є аналіз деяких аспектів розвитку української національної культури як елемента культурологічної складової у змісті дошкільної освіти.

Звернення до традицій зовсім не означає нехтування сьогоденням. Тільки осмисливши минуле, пізнавши витоки своєї культури та історії, можна й чіткіше зрозуміти сьогодення, і уявити майбутнє. «Той, хто не знає свого минулого, — любив повторювати Максим Рильський, — не вартий майбутнього» [10, 5].

Дослідники М. Лановик та З. Лановик вважають історичний розвиток національностей складним довготривалим процесом, пов'язаним із територіальним розміщенням, культурно-світоглядною взаємодією та ще цілим рядом факторів, які відіграють важливу роль у культурному розвитку окремих народів. Вони виділяють низку найважливіших факторів, які впливають на історичний розвиток, традиції та звичаї національностей:

1) географічне розміщення — територіальне розселення націй зумовлює значні відмінності у поглядах на світ, на життя, на основні поняття;

2) історичний розвиток — надзвичайно важливий фактор становлення націй. В основному він майже повністю підпорядковується і залежить від географічного розміщення;

3) природа — світ рослин, тварин, птахів та ін., в якому живе народ. Особливості природного оточення зумовлюють відмінності національ-

ної символіки, яка наскрізь пронизує систему уявлень та вірувань, а також словесну та художню творчість;

4) мова як основний фактор, як чинник, що тісно пов'язаний з географічним розміщенням, історією та етнографією, природою. Мова є засобом, за допомогою якого твориться та функціонує усна народна творчість [7].

Народні традиції — це приклад гармонії життя за законами добра і краси. Протягом століть вони сприяли вихованню таких людських якостей, як толерантність, доброзичливість, повага до старших. Вони є тією доброю основою, на якій зростає національна свідомість, гідність і самоповага, а разом з тим і розуміння та повага до інших народів. Кожен народний звичай, традиція, обряд чи свято обов'язково спрямовані на виховання людської душі, гідності, легкої вдачі, індивідуально-колективної праці і дозвілля [9].

За А. Богуш, «традиції — досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично і передаються із покоління в покоління» [1, 403]. В «Українському педагогічному словнику» дається таке визначення поняття «традиції»: «...елементи соціальної і культурної спадщини, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу в суспільстві в цілому чи в окремих соціальних групах. Традиція проявляється у вигляді установлених, стереотипізованих норм поведінки, звичаїв, обрядів, свят, морально-етичних елементів тощо» [4, 333].

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу, умовно можемо виділити такі елементи української національної культури, які використовуються у роботі з дітьми дошкільного віку:

- український народний фольклор;
- українські національні свята та обряди;
- народні ігри та іграшка;
- народні промисли та ремесла;
- побут населення України тощо.

Український народознавець О. Воропай зазначає, що традиції і звичаї народу становлять нерозривну єдність, а звичай є соціокультурною формою традиції. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група мають свої звичаї, що вироблялися протягом багатьох століть і освячені віками. Звичаї — це не відокремлене явище в житті народу, це — втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що в свою чергу впливає на процес постання народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно пов'язана зі звичаями самого народу [3].

Звичаї народу — це ті прикмети, за якими розпізнається народ не тільки в сучасному, але й у його історичному минулому. Народні звичаї охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. Звичаї — це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенаціональних справах [3, 3].

Саме традиції і звичаї української національної культури відображені в українському фольклорі. З цього приводу С. Садовенко зазначає, що український народ володіє великим духовним багатством і творчим потенціалом, прагненням до життя і діяльності. Саме системі освіти в Україні через національну спрямованість навчально-виховного процесу належить сформувати у нового покоління українців національну самосвідомість, кращі якості національного патріотизму, культуру спілкування, мовну культуру. Особлива мова дитячого фольклору, казок несе в собі багатий світ почуттів, переживань, настроїв, думок людини, відбиває моральні ідеали, народну мудрість і є духовною пам'яттю культури нашого народу [9].

На думку І. Зязюна, змістом освіти мають стати ціннісна свідомість, ціннісні відношення. Суб'єктивність дитини зберігається лише в тому випадку, коли педагог обирає об'єктом свого впливу її поведінку, а суб'єктивна свобода її ставлень до соціальних цінностей зумовлюється їх сприйманням, естетичним переживанням і відповідно опануванням завдяки власному досвідові. Лише в цьому випадку пізнана цінність стає регулятором поведінки дитини [5].

Виховними функціями народна традиція наділяла дитячі ігри, розваги та обряди, казки та прислів'я, адресовані дітям, в іграх імітувалися певні виробничі процеси («А ми просо сіяли», «Печу, печу хліб», «Сіють мак», «Коваль» та ін.), у колядках та щедрівках оспівувалася селянська праця. Саморобні іграшки відтворювали землеробський реманент та предметне середовище хлібороба [10].

А. Вольчинський та Н. Вольчинська доводять, що досягнення високої ефективності у всебічному розвитку дошкільників можливе за умови досконалого знання вихователем традицій нашого народу, національних засобів фізичної культури, рухливих ігор та забав. У змісті та назвах ігор відображені ті чи інші історичні події, особливості праці, соціальні та сімейно-побутові стосунки, поведінка птахів та звірів. Визначальною особливістю ігрової діяльності в українських іграх є поєднання двох важливих обставин: з одного боку, діти залучаються до практичної діяльності, розвиваються фізично, звикають самостійно діяти; з другого — отримують моральне та естетичне задоволення від цієї діяльності, поглиблюють знання про навколишнє середовище. Це сприяє розвитку всебічно розвинутої особистості. Активність особистості озна-

чає здатність людини робити суспільно значимі кроки в розвитку суспільства на основі засвоєння надбань народами багатств матеріальної та духовної культури [2, 23].

Народне прикладне мистецтво, як і музика, фольклор, театр та інші види народної творчості, є важливою галуззю художньої культури. Воно розкриває безмежний світ краси і мудрості народу, втілює його талант, розуміння добра і краси. Народне декоративно-прикладне мистецтво тісно пов'язане з життям і побутом людей. Археологічні дослідження підтвердили високий мистецький рівень виробів ужиткового мистецтва, наскельних зображень, орнаментального оздоблення, створених нашими пращурами [6, 9].

Виховання підростаючого покоління для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача всіх культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів завжди гарантувала вічність життя нації.

Опанування культурних цінностей залишається однією із складних проблем. Підготовка до входження у соціальне життя відбувається в контексті тієї культури, яка оточувала дитину з часу її народження. Такий культурологічний підхід до виховання потребує окреслень контурів сучасної культури для визначення змісту виховного процесу [5].

Отже, без знання і розуміння народної культури, а саме: мови, традицій, звичаїв, фольклору, — неможливе самоусвідомлення приналежності до свого народу. Тож починати знайомити із складовими національної культури потрібно з дитинства. Дошкільний період життя людини є особливо важливим для культурного становлення особистості, для накопичення й засвоєння знань та формування ціннісних орієнтацій. Тому необхідний всебічний гармонійний розвиток дітей на засадах української національної культури — мови, традицій, звичаїв.

ДЖЕРЕЛА

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : [навч. посіб.] / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. — [2-ге вид., перероб. і допов.] — К. : Вища шк., 2002. — 407 с.
2. Вольчинський А. Я. Українські народні ігри в системі фізичного виховання дошкільнят : моногр. / А. Я. Вольчинський, Н. О. Вольчинська. — Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. — 148 с.
3. Воропай О. Звичаї українського народу : [етногр. нарис] / Олекса Воропай ; післямова І. М. Андрусика ; іл. О. Л. Алферової. — К. : Школа, 2006. — 384 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.

5. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості / Іван Зязюн // Вища освіта України. — 2005. — № 3. — С. 5–11.
6. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис : навч. посіб. / Микола Авксентійович Кириченко. — К. : Знання-Прес, 2006. — 228 с
7. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : навч. посіб. / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. — К. : Знання-Прес, 2006. — 591 с.
8. Русова С. Вибрані педагогічні твори / Софія Русова. — К. : Освіта, 1996. — 304 с.
9. Садовенко С. Пам'ятка-запитальник на допомогу збирачам української усної народнопоетичної творчості : [метод. реком.] / Світлана Садовенко, Зоя Босик. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К. : НАКККіМ, 2010. — 140 с.
10. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / [А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін.]. — К. : Либідь, 1993. — 256 с.

В статье рассмотрены некоторые аспекты развития украинской национальной культуры как элемента культурологической составляющей в содержании дошкольного образования.

Ключевые слова: украинская национальная культура, обычаи, традиции, народный фольклор, народные игры и игрушки, народные промыслы и ремесла, быт.

The article discusses some aspects of the development of Ukrainian national culture as an element of culturological component in the content of preschool education.

Key words: Ukrainian national culture, customs, traditions, folklore, folk games and toys, folk arts and crafts, daily life.